

(students 3-4 course); «between the rejection of the other person's personality» and «logical thinking» (-0,355 for $n \leq 0,01$) in the third sample (students 5-6 course).

Analysis of relationships between components showed that the communicative behavior of personality builds up through various systems of relationships between its components. Based on this, we found that components of communicative behavior depend on characteristics of the educational environment, namely the year of study at the university.

The revealed features of communicative behavior can be used to resolve problems of discrimination, both within the student group and beyond. Also, the study results can be used in teaching disciplines such as the social psychology, ethnic psychology, psycholinguistics, experimental psychology.

Keywords: *communicative behavior; communicative social competence; communicative tolerance; mutual knowledge; mutual understanding; social adaptation; socially perceptive competence.*

Стаття надійшла до редакції 23.02.2017

Прийнято до друку 23.03.2017

УДК 159.922.4

Юлія Шапаренко

ORCID iD 0000-0002-1679-420X

аспірант,
кафедра практичної психології, Інститут людини,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
пр-т П. Тичини 17, 02152 м. Київ, Україна
y.shaparenko@kubg.edu.ua

СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ АВТО- ТА ГЕТЕРОСТЕРЕОТИПІВ У ЕТНІЧНІЙ САМОСВІДОМОСТІ ЛЕМКІВСЬКОГО НАРОДУ

Стаття присвячена аналізу змістових особливостей авто- та гетеростереотипів лемківського народу. Визначено, що дослідження психосемантики цих понять доцільно розглядати у контексті етнічної самосвідомості. Обґрунтовано доцільність методологічних засад дослідження на основі етіс-підходу, метою якого є глибинне вивчення специфіки однієї етнічної групи. Встановлено, що загалом етнічні стереотипи лемків мають позитивне емоційне забарвлення, пов'язане із узгодженістю образів «ми», та «вони» у структурі етнічної самосвідомості. Виявлено певні протиставлення між авто- та гетеростереотипом, що стосуються таких параметрів як етнічність – мужність, та гордість – самотунність. Проведене дослідження засвідчило наявність дружнього ставлення до інших народів у етнічній самосвідомості лемківського етносу, з одночасним усвідомленням диференціацій між представниками різних етнічних груп.

Ключові слова: *автостереотип; гетеростереотип; етнічна самосвідомість; етностереотип; лемки; психосемантика; семантичний диференціал.*

Вступ. Спрямованість та зміст авто- та гетеростереотипів, які відображають уявлення людей про свій та чужий народ, є невід'ємним параметром соціально-психологічного аналізу етнічної групи. Такий аналіз обов'язково спирається на визначення культурних та історичних чинників, які обумовили розвиток певних стереотипів етнічної спільноти. У зв'язку з цим, науковий інтерес являє вивчення етносів із досвідом депортації, яка негативно вплинула на їх етнічну самосвідомість.

Одним з таких етносів є лемки, які проживали на території Лемківщини, та були депортовані протягом 1944–1946 років (Офіційний вісник України, 2006). Водночас недостатньою є кількість

етнопсихологічних досліджень лемківської етнічної групи в українському науковому просторі, що визначає запит на проведення відповідних досліджень. Важливим є пошук та аналіз тих внутрішніх та зовнішніх соціально-психологічних чинників етнічної самосвідомості лемків, що наразі проживають на території України. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення змін у лемківському авто- та гетеростереотипі, та механізми їх передачі наступним поколінням, як носіям етнічної самосвідомості даної етнічної групи.

В українському науковому просторі досліджено окремі аспекти лемківської етнічної групи, які стосуються як побутово-культурних традицій, так і

національної свідомості. Зокрема, це дослідження різдвяної обрядовості лемківського етносу (Горбаль М. Ю., 2011), лемківського одягу (Дмитрук Л. І., 2014; Курись Л. І., 2014). Для нашого дослідження також велике значення мають праці, що присвячені психосемантиці різних аспектів свідомості (Грицук О. В., 2013; Дробот О. В., 2012; Лозова О. М., 2007; Савелюк Н. М., 2010). В ході теоретичного аналізу було з'ясовано, що застосування методу семантичного диференціалу надає можливість найбільш повного та ґрунтовного вивчення етнічної самосвідомості.

Важливим поняттям у галузі етнічної самосвідомості є поняття етностереотипів. Вирізняють два види стереотипів: автостереотипи – «думки, судження, оцінки, які стосуються власної етнічної спільноти», та гетеростереотипи – «сукупність атрибутивних ознак» в уявленні носія самосвідомості щодо представників інших культур. Також стереотипи «можуть виконувати функцію ретранслятора при передачі досвіду наступним поколінням, із метою забезпечення їх усталеними уявленнями про певні групи людей» (Чубарко В. В., 2013, с. 101).

Вивченню етностереотипів присвячено переважно прикладні соціологічні дослідження, (Halczak. V., Osękowski C., 2004; Кононов Ф. І., 2014; Пелін О. В., 2014; Чубарко В. В., 2013), хоча трапляються і теоретичні праці в царині філологічних та історичних наук (Ляшук Н. В., 2012; Сілецький Ю. Р., 2009). Водночас у вітчизняній соціальній психології недостатньо вивченими залишаються авто- та гетеростереотипи лемківської етнічної групи. Виявлення змістових особливостей авто- та гетеростереотипів лемківської етнічної групи відкриває можливості для аналізу наслідків депортацій у народів, що зазнали вигнання з рідної землі.

Мета статті – аналіз змістових особливостей авто- та гетеростереотипів у структурі етнічної самосвідомості лемків.

Авто- та гетеростереотипи у етнічній самосвідомості лемківського народу: семантична диференціація. Методологічне підґрунтя дослідження склав так званий еміс-підхід, метою якого є «глибоке вивчення особливостей однієї етнічної групи» (Стефаненко Т. Г., 1999, с. 31). Емпіричне дослідження проводилося у місті Тернопіль та Тернопільській області, Львові, Полтаві та Києві. Всього було опитано 68 респондентів 1945–1978 року народження, тобто покоління, яке було виховане у лемківських родинах на території УРСР при соціалістичній владі. Дана вікова вибірка лемківської етнічної групи була обрана з огляду на найбільшу чисельність її представників, а також впливу різних культурно-історичних чинників на формування їхньої етнічної самосвідомості.

У дослідженні ми використовували метод семантичного диференціалу «Ступінь семантичної

близькості «Мій/Чужий народ» у модифікації Т. С. Баранової. Даний метод був обраний з огляду на те, що він залучає респондентів до соціального порівняння, яке є звичним у повсякденній діяльності. При заповненні семантичного диференціалу «Чужий народ» назва народу не надавалася, респондентам пропонувалося самим записати, який народ вони вважають чужим для лемків, тобто народ, до якого лемки себе не зараховують. Переважна більшість опитаних у даній групі (69%) у якості «Чужого народу» обрала росіян.

Отримані дані було опрацьовано за допомогою комп'ютерної програми, для статистичної обробки даних – IBM SPSS Statistics 20. З метою зменшення кількості ознак з мінімальними втратами інформації нами було застосовано метод факторного аналізу із визначенням головних компонент (Варимакс із нормалізацією Кайзера). Використання даного методу дозволило перейти до простих факторних структур етнічного авто- та гетеростереотипу, які були інтерпретовані на основі визначених факторів.

Сумарний відсоток дисперсії, охоплений факторним відображенням семантичного простору поняття «Мій народ» у етнічній самосвідомості досліджуваної вибірки лемків, склав 80.65%. Дані фактори пояснюють більшість масиву отриманої інформації.

Перший, уніполярний фактор (доля поясненої дисперсії 12.48%), представлений такими шкалами з факторним навантаженням: розумний (0.865), приємний (0.799), шляхетний (0.797), зрозумілий (0.583). Семантика даного фактору описується як *Інтелектуальна шляхетність*, що може свідчити про те, що, для етнічного аутостереотипу лемків 1945–1978 року народження значущим виявляється акцент на інтелектуальних здібностях лемківського етносу, що може бути пов'язано із зміною виду праці та усвідомленням важливості отримання освіти, на протигагу народному виробництву. Із народних джерел ми також черпаємо відомості, що для дітей переселених лемків освіта та знання були введні у культ, як можливість виділитися та заслужити позитивну оцінку серед місцевого населення та радянської влади, на протигагу стереотипу «дурний лемко». Також це може позначати певну компенсаторність даного стереотипу як результату інтеріоризації думки «узагальненого іншого».

Другий, уніполярний фактор, який пояснює 11.16% дисперсії, склали конструкти: добрий (0.780), щасливий (0.768), вільний (0.613), дружній (0.572), що відображає таку якість свідомості досліджуваних, як *Добро щасливої вільної дружби*. Даний фактор може свідчити про позитивний досвід внутрішньоетнічних зв'язків у даній вибірці, який займає чільне місце у лемківському етнічному аутостереотипі.

Третій, уніполярний фактор (10.97% дисперсії), утворюється семантикою шкал: близький (0.851),

природний (0.661) та рідний (0.648) в яких відобразилося *Близькість до рідної природи*. Даний фактор може позначати згадування переказів батьків про природу рідного краю або загальну орієнтованість етнічного автостереотипу лемків на навколишнє середовище.

Четвертий, уніполярний фактор (10.94% дисперсії), також утворюється семантикою трьох шкал: сміливий (0.889), могутній (0.815) та відкритий (0.556), які символізують *Силу відкритої сміливості*. Даний фактор може позначати відкритість, контактність, у якій досліджена нами група лемків вбачає сміливість та силу. Іншими словами, відкритість постає як психологічний ресурс у етнічному автостереотипі лемків 1945–1978 року народження.

П'ятий, уніполярний фактор (9.83% дисперсії), склали фактори: молодий (0.786), цілий (0.717), простий (0.550). Фактор може тлумачитись як *Цільність та простота молодості*. Даний фактор може позначати певну психологічну цілісність та благополуччя дітей переселених лемків у порівнянні з їх батьками, які зазнали травмуючого впливу депортації.

Шостий, уніполярний фактор, (9.79% дисперсії): енергійний (0.840), український (0.751) та простий (0.554). Фактор може тлумачитись як *Енергійна і проста етнічність*. Даний фактор може свідчити про те, що уявленням лемків про свій народ притаманний активний український патріотизм.

Сьомий, уніполярний фактор (8.27% дисперсії), складають фактори: веселий (0.833), великий (0.549). Фактор отримав тлумачення *Великий оптимізм*. Сьомий фактор виступає оцінкою емоційного забарвлення автостереотипу лемків 1945–1978 року народження, позначаючи загалом оптимістичне ставлення до життя як етнічної риси характеру.

Восьмий, уніполярний фактор, що пояснює 7.16% дисперсії, склали конструкти: самобутній (0.771) та гордий (0.700), що відображає таку якість етнічної самосвідомості досліджуваних, як *Самобутня гордість*. Даний фактор може свідчити про закладену у етнічний автостереотип гордість за культурний спадок свого народу.

Значимими для нашого дослідження виявилися результати семантичної диференціації поняття *Росіяни* як «Чужий народ» у етнічній самосвідомості лемків 1945–1978 року народження. Сумарний відсоток дисперсії, охоплений відображенням семантичного простору даного поняття, склав 85.30%, що характеризує більшу визначеність етнічного гетеростереотипу у порівнянні із етнічним автостереотипом лемків даної вікової групи. Дані фактори пояснюють більшість масиву отриманої інформації.

Перший, уніполярний фактор (доля поясненої дисперсії 18.91%), представлений такими шкалами з факторним навантаженням: чесний (0.873), дружній (0.782), близький (0.768), рідний (0.767),

шляхетний (0.721), приємний (0.682) та добрий (0.663). Семантика даного фактора описується як *Спорідненість шляхетною дружбою*. Даний фактор описує гетеростереотип, який сформували лемки досліджуваної групи, зростаючи в умовах радянської співдружності, для якої зразковою нацією виступав російський народ.

Другий, уніполярний фактор, що пояснює 12.69% дисперсії, склали конструкти: вільний (0.820), енергійний (0.665), цілий (0.649), відкритий (0.570), гарний (0.541) та природний (0.513), що відображає таку якість «іншого» в етнічній самосвідомості лемків даної групи, як *Вільна енергія краси*. Даний фактор характеризує позитивне забарвлення гетеростереотипу, окрім того, вказує на особливості сприйняття лемками естетизму російського народу.

Третій, уніполярний фактор (10.83% дисперсії), утворюється семантикою двох шкал: сміливий (0.924) та веселий (0.698), в яких відобразилася якість *Сміливий оптимізм*. Даний фактор може позначати стеничність, впевненість у можливостях свого народу, у структурі гетеростереотипу референтного етносу. Звертає на себе увагу, що ці дві шкали характеризуються значним відсотком дисперсії.

Четвертий, уніполярний фактор (10.69% дисперсії), увібрав у себе конструкти: молодий (0.845), щасливий (0.690), природний (0.563), гарний (0.521) та розумний (0.517). Фактор відображає таку якість, як *Органічність молодості*. Даний фактор може позначати уявлення про росіян, як про народ, для якого характерна молодість і пов'язане із цим уявленням позитивне емоційне забарвлення.

П'ятий, уніполярний фактор (9.15% дисперсії): великий (0.887) та могутній (0.800). Фактор може тлумачитись як *Велична могутність*. Даний фактор складається із поширеного стереотипу, інтегрованого у гетеростереотип лемків, про велич та могутність російського народу, який був поширеним кліше під час радянського періоду.

Шостий, уніполярний фактор (8.66% дисперсії): зрозумілий (0.857) та простий (0.673). Фактор може тлумачитись як *Когнітивна доступність*. Даний фактор позначає доступність для сприйняття лемками референтного етносу, що знайшло своє відображення у етнічному гетеростереотипі даної групи.

Сьомий, біполярний фактор (7.33% дисперсії) складають фактори: український (0.893) та мужній (-0.505). Фактор отримав тлумачення *Етнічність – мужність*. Даний фактор може тлумачитись як те, що у лемківському гетеростереотипі російського народу прояви етнічності протирічать мужності.

Восьмий, біполярний фактор, що пояснює 7.01% дисперсії, склали конструкти: гордий (0.790) та самобутній (-0.561), що відображає таку якість свідомості досліджуваних, як *Гордість – самобутність*. Даний фактор, як і попередній, є біполярним складником гетеростереотипу у

досліджуваній групі лемків про російський народ, та позначає протистояння між гордістю та самобутністю, що може тлумачитися як гордість, що протирічить самобутності, або прояви самобутності, що протирічать гордості. Також можна припустити, що даний фактор гетеростереотипу позначає гордість, яка не базується на самобутності, чи певну комформність, відсутність проявів самобутності, уніфікативність, подібність на інших, що є приводом для гордості. Даний фактор протиставлений восьмому фактору лемківського автостереотипу, який утворює *Самобутня гордість* – гордість за культурний спадок свого народу.

Здійснений емпіричний аналіз, дав змогу виділити в етнічному автостереотипі лемків 1945–1978 року народження 8 факторів:

- *Інтелектуальна шляхетність* – 12,48%
- *Добро щасливої вільної дружби* – 11,16%
- *Близькість до рідної природи* – 10,97%
- *Сила відкритої сміливості* – 10,94%
- *Цільність та простота молодості* – 9,83%
- *Енергійна і проста етнічність* – 9,79%
- *Великий оптимізм* – 8,27%
- *Самобутня гордість* – 7,16%

Сумарний відсоток дисперсії, пов'язаної з цими факторами, склав 80,65%, що пояснює більшість масиву отриманої інформації. Було виявлено, що параметр автостереотипу «простий» входить одночасно до кількох факторів, що може свідчити про його конструктну значимість для етнічної самосвідомості лемків даної групи. Проведений аналіз дає підстави стверджувати про певну інтегрованість автостереотипу, його рефлексивну раціональність.

Для етнічного гетеростереотипу характерна більша визначеність, у порівнянні із етнічним автостереотипом даної групи лемків. Сумарний відсоток дисперсії, поясненої факторами гетеростереотипу, склав 85,30%. Етнічний гетеростереотип лемків 1945–1978 року народження також складають 8 факторів:

- *Спорідненість шляхетною дружбою* – 18,91%
- *Вільна енергія краси* – 12,69%

- *Сміливий оптимізм* – 10,83%
- *Органічність молодості* – 10,69%
- *Велична могутність* – 9,15%
- *Когнітивна доступність* – 8,66%
- *Етнічність – мужність* – 7,33%
- *Гордість – самобутність* – 7,01%

Було виявлено, що параметри гетеростереотипу «гарний» та «природний» входять одночасно до кількох факторів, що може свідчити про їх конструктну значимість для етнічної самосвідомості лемків даної групи.

Висновки. У ході теоретичного аналізу було визначено, що дослідження психосемантики автостереотипів лемківського народу доцільно розглядати у контексті етнічної самосвідомості. Також, було з'ясовано, що застосування методу семантичного диференціалу надає можливість найбільш повного та ґрунтовного вивчення етнічної самосвідомості. Встановлено, що загалом етнічні стереотипи в групі лемків 1945–1978 року народження мають позитивне емоційне забарвлення, що свідчить про гармонійність образів «ми» і «вони», та складає основу для нормальної, позитивної етнічної самосвідомості. Водночас, доведено наявність певних протиставлень між автостереотипом та гетеростереотипом, що стосуються таких параметрів як етнічність – мужність та гордість – самобутність. Дані параметри є біполярними та протиставлені лише у гетеростереотипі, в той час як у автостереотипі вони гармонійно поєднані, що може свідчити про певну проекцію колективної тіні на етнічного Іншого.

Проведене дослідження засвідчило наявність дружнього ставлення до інших народів у етнічній самосвідомості лемківського етносу, з одночасним усвідомленням диференціацій між представниками різних етнічних груп. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні змін в етнічній самосвідомості лемків різних поколінь під впливом культурно-історичних чинників сучасності.

Література

1. Горбаль М. Ю. Різдвяна обрядовість Лемківщини: семантика, типологія, етнічний контекст: монографія / М. Ю. Горбаль. – Львів: Папуга, 2011. – 199 с.
2. Грицук О. В. Психосемантичні дослідження структур значень у індивідуальній свідомості / О. В. Грицук, А. Сударікова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2013. – №46 (1). – С. 49-55.
3. Дмитрук Л. І. Семантичні особливості лемківського костюма в контексті міжкультурної комунікації / Л. І. Дмитрук. – Міжнародний вісник. Культурологія. Філологія. Музикознавство. Культурологія. – 2014. – №2 (3). – С. 113-117.
4. Дробот О. В. Організація і методи психосемантичного дослідження управлінської свідомості / О. В. Дробот // Вісник Одеського національного університету. Психологія. – 2012. – Т. 17, №8. – С. 75-82.
5. Кононов І. Ф. Регіональні авто- та гетеростереотипи Донбасу і Галичини: їх значення в проєктах націєбудівництва в Україні / І. Ф. Кононов // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2014. – №20. – С. 133-142.
6. Курись Л. І. Семантика лемківського костюму в контексті діалогу культур / Л. І. Курись. – Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Культурологія. – 2014. – №15 (2). – С. 222-228.

7. Лозова О. М. Психосемантика етнічної свідомості / О. М. Лозова. – Київ: Освіта України, 2007. – 402 с.
8. Ляшук Н. В. Автостереотипи українців у сприйнятті волинян : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук : спец. 10.02.01 / Ляшук Н. В. – Луцьк, 2012. – 20 с.
9. Пелін О. В. Визначальні риси гетеростереотипів національних меншин Закарпаття / О. В. Пелін // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. – 2014. – №64. – С. 6-13.
10. Савелюк Н. М. Психосемантичні аспекти дослідження свідомості особистості / Н. М. Савелюк. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – 2010. – №14. – С. 260-268.
11. Сілецький Ю. Р. Етнічні гетеростереотипи в традиційному світогляді українців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.05 / Сілецький Ю. Р. – Л., 2009. – 17 с.
12. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология. / Т. Г. Стефаненко. – М.: Институт психологии РАН, «Академический проект», 1999. – 320 с.
13. Угода між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2006. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/616_065. – Дата доступу: 14.02.2017.
14. Чубарко В. В. Роль стереотипів у формуванні етнічної самосвідомості / В. В. Чубарко // Соціологічні студії. – 2013. – № 1. – С. 100-104.
15. Halczak B., Osękowski C. (2004). Stereotyp łemka w świadomości zielonogórskich studentów. Rocznik Lubuski. Tom XXX, Cz. I, 51-60. Available at: <http://www.ltn.uz.zgora.pl/PDF/rocz04/4.pdf>
16. Shaparenko Y. V. (2016). Features of value orientations of Lemkos deported from the territory of Lemkivshchyna during the 1944–1946 years. Problems of Modern Psychology, Issue 34, 593-604, DOI: 10.6084/m9.figshare.4565017.v1.

References

1. Horbal M. Yu. (2011). Rizdviana obriadovist Lemkivshchyny: semantyka, ty polohiia, etnichnyi kontekst: monohrafiia [Lemkos Christmas ritualism: semantics, typology, ethnic context: the monograph]. Lviv: Papuha, 199 (ukr).
2. Hrytsuk O. V., Sudarikova A. (2013). Psykhosemantychni doslidzhennia struktur znachen u indyvidualnii svidomosti [Psychosemantical research institutions meanings in the individual consciousness]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody, 46 (1), 49-55 (ukr).
3. Dmytruk L. I. (2014). Semantychni osoblyvosti lemkiivskoho kostiuma v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii [Semantic features of Lemko suit in the context of intercultural communication]. Mizhnarodnyi visnyk. Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo. Kulturolohiia, 2 (3), 113-117 (ukr).
4. Drobot O. V. (2012). Orhanizatsiia i metody psykhosemantychnoho doslidzhennia upravlinskoii svidomosti [Organization and methods of psychosemantical study of management consciousness]. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Psykhologhiia, Vol. 17 (8), 75-82 (ukr).
5. Kononov I. F. (2014). Rehionalni avto- ta heterostereotypy Donbasu i Halychyny: yikh znachennia v proektakh natsiiebudivnytstva v Ukraini [Regional auto- and hetero-stereotypes of Donbass and Galicia: their value in nationbuilding projects in Ukraine]. Metodolohiia, teoriia ta praktyka sotsiolohichnoho analizu suchasnoho suspilstva, 20, 133-142 (ukr).
6. Kurys L. I. (2014). Semantyka lemkiivskoho kostiumu v konteksti dialohu kultur [Semantics of Lemkos suit in the context of the dialogue of cultures]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 15 (2), 222-228 (ukr).
7. Lozova O. M. (2007). Psykhosemantyka etnichnoi svidomosti [Psychosemantic of ethnic consciousness]. Kyiv: Osvita Ukrainy, 402 (ukr).
8. Liashuk N. V. (2012). Avtostereotypy ukrainsiv u spryniatti volynian [Autostereotypes of Ukrainians in Volynians perception]. Extended abstract of candidate's thesis: spets. 10.02.01. Lutsk, 20 (ukr).
9. Pelin O. V. (2014). Vyznachalni rysy heterostereotypiv natsionalnykh menshyn Zakarpattia [Determinative features of national minority hetero-stereotypes in Transcarpathia]. Sotsialni tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky, 64, 6-13 (ukr).
10. Saveliuk N. M. (2010). Psykhosemantychni aspekty doslidzhennia svidomosti osobystosti [Psychosemantical aspects of individual consciousness research]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia», 14, 260-268 (ukr).
11. Siletskyi Yu. R. (2009). Etnichni heterostereotypy v tradytsiinomu svitohliadi ukrainsiv [Ethnic hetero-stereotypes in traditional Ukrainian worldview]. Extended abstract of candidate's thesis: spets. 07.00.05. L, 17 (ukr).
12. Stefanenko T. G. (1999). Jetnopsihologija [Ethnopsychology]. M.: Institut psihologii RAN, «Akademycheskij proekt», 320 (rus).
13. Uгода mizh Urjadom Ukrai'ns'koi' Radjans'koi' Socialistychnoi' Respubliki i Pol's'kym Komitetom Nacional'nogo vyzvolennja pro evakuaciju ukrai'ns'kogo naseleennja z terytorii' Pol'shhi i pol's'kyh gromadjan

z terytorii' URSR [Agreement between the Government of the Ukrainian Soviet Socialist Republic and Polish Committee of National Liberation evacuation of Ukrainian population from the territory Poland and Polish citizens from the territory of the USSR] (2006). Oficijnyj visnyk Ukrai'ny. Available at: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/616_065 (ukr).

14. Chubarko V. V. (2013). Rol stereotypiv u formuvanni etnichnoi samosvidomosti [The role of stereotypes in ethnic self-awareness shaping]. *Sotsiologichni studii*, 1, 100-104 (ukr).

15. Halczak B., Osękowski, C. (2004). Stereotyp łemka w świadomości zielonogórskich studentów [Stereotype of Lemko in the awareness of Zielona Góra students]. *Rocznik Lubuski*, Vol. XXX., Issue I, 51-60. Available at: <http://www.ltn.uz.zgora.pl/PDF/rocz04/4.pdf> (pol).

16. Shaparenko Y. V. (2016). Features of value orientations of Lemkos deported from the territory of Lemkivshchyna during the 1944-1946 years. *Problems of Modern Psychology*, Issue 34, 593-604, DOI: 10.6084/m9.figshare.4565017.v1 (eng).

СЕМАНТИЧЕСКАЯ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ АВТО- И ГЕТЕРО-СТЕРЕОТИПОВ В ЭТНИЧЕСКОМ САМОСОЗНАНИИ ЛЕМКОВСКОГО НАРОДА

Шапаренко Юлия, аспирант кафедры практической психологии, Институт человека, Киевский университет имени Бориса Гринченко, пр-т. П. Тичини 17, 02152 г. Киев, Украина, y.shaparenko@kubg.edu.ua

Статья посвящена анализу содержательных особенностей авто- и гетеростереотипа лемковского народа. Определено, что исследования психосемантики этих понятий целесообразно рассматривать в контексте этнического самосознания. Обоснована целесообразность методологических основ исследования исходя из емic-подхода, целью которого является глубинное изучение специфики одной этнической группы. Установлено, что в целом этнические стереотипы лемков имеют положительную эмоциональную окраску, что свидетельствует о гармоничности образов «мы» и «они», и составляет основу для позитивного этнического самосознания. Выявлены определенные противопоставления между авто- и гетеростереотипом, касающиеся таких параметров, как этничность – мужество, и гордость – самобытность. Проведенное исследование показало наличие дружеского отношения к другим народам в этническом самосознании лемковского этноса, с одновременным осознанием дифференциации между представителями различных этнических групп.

Ключевые слова: автостереотип; гетеростереотип; лемки; психосемантика; семантический дифференциал; этническое самосознание; этностереотип.

SEMANTIC DIFFERENTIATION OF AUTO- AND HETERO-STEREOTYPES IN LEMKOS ETHNIC SELF-AWARENESS

Shaparenko Yuliia, Postgraduate Student of the Department of Applied Psychology, Institute of Human Sciences, Borys Grinchenko Kyiv University, 17 P. Tychyna Ave., 02152 Kyiv, Ukraine, y.shaparenko@kubg.edu.ua

The article is devoted to analyze of substantial features of the auto-, and hetero-stereotypes of Lemkos. Determined, that the psychosemantic study of these concepts should be considered in the context of self-awareness. The expediency of methodological principles of research, substantiated based on the emic-approach, which aims to better understand peculiarities of one ethnic group. It is established, that overall ethnic stereotypes in the Lemko ethnic group have a positive emotional coloration, what indicates a harmonious images of «we» and «they», and constitutes the basis for a normal, positive ethnic self-awareness. Greater certainty of ethnic hetero-stereotype compared to ethnic auto-stereotype in Lemkos ethnic self-awareness has been statistically proved. Is revealed some opposition between auto-stereotype and hetero-stereotype related to such parameters as: ethnicity-masculinity and pride-uniqueness. These parameters are bipolar, and opposed only in ethnic hetero-stereotype, while in ethnic auto-stereotype they are harmoniously combined, which may indicate a certain collective projection of “shadow” on the ethnic Other. The carried out research demonstrated the presence of friendly traits in the ethnic self-awareness of Lemko ethnic group, with a simultaneous awareness about differentiation between representatives of different ethnic groups. Prospects for further research are seen in the study of the influence of modern cultural and historical factors, onto the changes in ethnic self-awareness of different generations of Lemkos.

Keywords: auto-stereotype; ethnic self-awareness; ethnic stereotype; hetero-stereotype; Lemkos; psychosemantics; semantic differential.

Стаття надійшла до редакції 20.02.2017
Прийнято до друку 23.03.2017